

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, ט)
 "זה יוסף שהיה אז בחמה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת במדבר (באר"י) תשפ"ב • שנה ב' - גליון ע"ה • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס

ססכת אבות

מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא עבא בישראל
תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן (א, ט).

מבן עשרים שנה ראוי לצאת ולבוא במלחמה

במשנה אבות (פ"ה מכ"א), בן עשרים לרדוף. **בחזקוני** (כאן ד"ה מבן) על הכתוב 'מבן עשרים שנה ומעלה': לפי שבאותו זמן ראוי לצאת ולבוא בצבא המלחמה, ומכאן אמרו רבותינו 'בן עשרים לרדוף', עכ"ל.

גליוני הש"ס

שבת ה'

ויהיו כל הפקדים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים (א, ט).

ששים רבוא אף שאין קבועים חשיבי רה"ד בכמדבר

בגמרא שבת (א), תנו רבנן ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד, ורשות הרבים, וכרמלית, ומקום פטור וכו'. ואיזו היא רשות הרבים, סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין, זו היא רשות הרבים גמורה. ובגמרא שם (ב) הקשו, ולחשוב נמי מדבר, דהא תניא איזו היא רשות הרבים, סרטיא ופלטיא ומבואות המפולשות והמדבר. אמר אביי, לא קשיא, כאן בזמן שישראל שרוין במדבר (חשיבא רשות הרבים, רש"י), כאן בזמן הזה (אינו מקום הילוך לרבים, דהולכי מדברות לא שכיחי, רש"י).

בספר חידושי גור אריה (שם ד"ה כאן) כתב: ואם תאמר, מאי דהוי הוי, ויראה, דאשמעינן דאם עם רב הם יחד כמו שהיו ישראל במדבר, נקרא המקום רשות הרבים, ולא תאמר שאין רשות הרבים רק כשהם קבועים לשם, שהרי גם במדבר לא היו קבועים, עכ"ל.

ולפי דבריו, דרצה להודיענו דששים רבוא אף על פי שאין קבועים חשיבי רשות הרבים כמו במדבר, ולהכי נקט 'מדבר' לשנדע זין, אם כן אכתי אפשר לטעות דבעינן שיהיו שם על פי ד' (ראה להלן ט, ט), כמו שהיו במדבר דזה מחשיב לקביעות - עיין עירובין (נה), ושבת (לא).

גליוני הש"ס

יבמות פב'

והלוים יחנו סביב למשכן העדת וגו' ושמרו הלוים את משמרת משכן העדות (א, ט).

אין התורה הלוים לשמש במחנה לוי

הרי בעל קרי משתלח מושם

יש ליישב קושית שו"ת **התשב"ץ** (חלק ג סימן קלו אג ג ד"ה ומה), שהקשה אין שימשו הלוים מטתם במדבר, הרי במקום

חנייתם שם היה קדושת מחנה לוי (ראה רש"י להלן ה, ב ד"ה וישלחו), ובעל קרי הרי אסור במחנה לוי (פסחים טז), ואם כן היאך שימשו מטתן. עיין שם שהזכיר זה בדבריו דרך העברה ובקצרה מאוד, והיא פליאה עצומה.

אם ניתן לחלק הקדושה במחנה לוי

ואם נאמר דיש לחלק הקדושה, אולי במדבר מפני ההכרח קידשו מחנה לוי רק לאיסור שאר טמאים בטומאות היוצאות מגוף - לא לאיסור בעל קרי, או שקידשוה גם לבעלי קרי והשאירו בפירוש איסור תשמיש.

ואולם זה מוקשה עוד בלאו הכי, דנראה דבמדבר לא היה צריך כלל כוונת קידוש, רק החנייה בעצמה היא שקידשה את המקום, דכיון דחנו הלויים שם הרי היא מחנה לוי, וממילא בעל קרי אסור, ולא שייך כאן תנאי ושירר כלל, כיון שאין צריך כוונת קידוש, רק החנייה היא המקדשת - והחנייה הרי היתה.

אם אי אפשר לשמש - לא נקרא 'מחנה'

ונראה בזה באופן יותר מרווח, על פי גמרא ערכין (ג), דדירה שאינה ראויה לתשמיש לאו שמיה דירה, עיין שם דאמר רב הונא אצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא הואיל וכתבי (ויקרא כג, כב) 'תשב' - כעין תדורו, מה דירה איש ואשתו כו'. ואם כן הכא נמי אילו לא היו הלויים יכולים לשמש מטתם במקום חנייתם, יש לומר דלא היה נקרא חנייה כלל, כי היכי דלא קרוי דירה, ואם כן אילו תאסרם בתשמיש הרי איננו מחנה לוי כלל, ושירי לגמרי בכל הטומאות, ולכן אי אפשר לאסרם בתשמיש, כיון דרק על ידי היתר התשמיש הוא שנעשה מחנה להאסר לטמאים, ואם כן על כרחך לתשמיש עצמו שיהיה מותר, ודו"ק.

גליוני הש"ס

סנהדרין יט'

ואלה תולדת אהרן ומשה וגו'. ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר (א, ט).

המוליד בן על פי ספר יצירה

אם הוא כזרעו וקנינו

בגמרא סנהדרין (ט), אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל המוליד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנאמר 'ואלה תולדות אהרן ומשה', וכתבי 'ואלה שמות בני אהרן', לומר לך, אהרן ילד ומשה לימד, לפיכך נקראו על שמו.

עיין שו"ת **חכם צבי** (סימן צג ד"ה נסתפקת), הביא הך דסנהדרין, ודן מזה דהנולד על פי ספר יצירה חשוב ישראל לצרפו לעשרה, דמה המגדל - כמוליד וחשוב בו, כל שכן המוליד ממש על פי ספר יצירה דהוה ליה כזרעו וחשוב זרע ישראל, עיין שם.

ולדברינו בקונטרס **גבורות שמונים** (אות נב ד"ה וע"כ - ד"ה ועיין), דהמוליד דבר - הוא שלו, אם כן ישראל המוליד אדם על ידי ספר יצירה - הוא שלו, וראוי להיות דינו דין עבד כנעני דקנוי גופו לישראל (ראה יבמות מו), ודו"ק.

(ד) וכן הקשה **במשן חמה** בפרשתנו ד"ה וסביב, עיין שם.

(ה) כפי שרבינו מביא שם חידוש משרות **הרד"ך** (בית יח עמוד קצ ד"ה ומהאי), דמתבאר מדבריו דגם בקדושה מן התורה, אם קיבל מעצמו הקדושה, אפשר לחלק הקדושה ולומר דלא לכל מילי קיבל הקדושה, עיין שם. (ו) וראה עוד **מרומי שדה** יומא ו. סוף ד"ה מביתו, שכתב: "...דאף על גב דבעל קרי אסור ליכנס במחנה לוי, מכל מקום אין ראייה דאסור להטמאות בהיותו שמה, תדע... ומעתה דבמחנה לוי דכתיב (ראה ברייתם כ, יא; פסחים סח) 'ולא יבאו אל המחנה', לא למדנו אלא ביאה

ואין לומר, דאם כן בן נמי יהיה גופו של אביו ואמו שהולידוהו. דזה אינו, דשם גזירת הכתוב הוא, דאם לא כן לא ישכחת ישראל זולת דור המדבר הראשון, דמאז והלאה כיון שקונים למולדיהם הויין להו עבדים כנעניים, וגם מדאין יכול להחרים בנו - הנלמד מקרא בערכין (כה), על כרחך דאינו שלו, וכן מדאיצטרך קרא שחיב למוול בנו (ראה קידושין טז), תיפוק ליה מפאת מילת עבדו (ראה שבת קלה), ויש לדחות עוד בכמה גוונ, אבל במוליד על ידי ספר יצירה דליכא גילוי - שפיר נראה דהוא קנינו כנ"ל.

גליוני הש"ס

סנהדרין פא'

ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת ונתנו עליו וגו' ואת קשות הנסך וגו' (ד, ז).

'קשות הנסך' - כמו קוסים קסוה וקסייה

במשנה בסנהדרין (פא), הגונב את הקסוה וכו' קנאין פוגעין בו. ובגמרא שם, מאי קסוה, אמר רב יהודה, כלי שרת, וכן הוא אומר 'ואת קשות הנסך'.

כזה גם כן כלים (פ"ד מ"ג), ושולי קוסים הצדוניים, היינו מין כלים הבאים מצידו, ונקראים 'קוסים', כמו כאן 'קסוה', עיין שם **בר"ש** (ד"ה קוסים). ועיין עוד שם (פס"ו מ"ו), קסייה של זורי גרנות. ועיין שם בר"ש (ד"ה במסכת), דהביא גם כן קרא ד'קשות הנסך' דמייתי בסנהדרין, ועיין שם היטב בר"ש.

הפסרת במדבר

גליוני הש"ס

יומא כב'

והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר וגו' (הושע ב, א).

מ'אין עושין רצונו ל'עושין רצונו'

משתנים ברגע ממשפר לבלי מספר

בגמרא יומא (כב), אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן רמי, כתיב 'והיה מספר בני ישראל כחול הים', וכתבי 'אשר לא ימד ולא יספר'. לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום.

לפי זה, אם עושין כו', ואחר כך חליה אין עושין - משתנים ברגע מבלי מספר למספר, ולהיפוך אם אין עושין כו', ואחר כך עושין - משתנים ברגע ממשפר לבלי מספר.

ועיין דוגמא בחגיגה (גא), כתוב אחד אומר (דניאל ה, ז) 'אלף אלפין ישמשוניה' כו', וכתוב אחד אומר (איוב כה, ג) 'היש מספר לגדודיו', לא קשיא, כאן בזמן שבית המקדש קיים כו', והיינו דבחורבן הבית נשתנו מבלי מספר למספר.

בטומאה, אבל להטמאות שמה לא שמענו". ועל פי דבריו מיושב גם כן קושית התשב"ץ. ועיין עוד **מועדים זמנים** ח"ה סימן שנ בהערה א מה שיישב שם. (ז) וראה עוד **שאלת יעב"ץ** (סימן ט"ב פב): **ברכי יוסף** (סימן פ"ה ס"ק ד) מה שדנו על הנולד בספר יצירה. (ח) שהביא שם כמקור את המשנה בסנהדרין, וכן הביא את הפסוק 'קשות הנסך'.

(א) וכן הוא **בריטב"א** שם ד"ה כאן.

(ב) עיין תוספות שבת שם ד"ה כאן: "משמע קצת דאינה רשות הרבים אלא אם כן מצויין שם ששים רבוא כמו במדבר".

(ג) בגמרא עירובין שם: "... אמר ליה רבא, דגלי מדבר קאמרת, כיון דכתיב בהו (מקנ ט, ט) 'על פי ד' יחנו ועל פי ד' יסעו', כמאן דקביע להו דמי". ובשבת: "מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן, והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא. אמר ליה, שאני התם כיון דכתיב 'על פי ד' יחנו', כסותר על מנת לבנות במקומו דמי".

קריאת התורה - מצותה השמיעה או הקריאה

מתוך: ציונים לתורה כלל ט

ומוכח מזה להדיא, דסבירא ליה דהקריאה הוא המצוה בקריאת התורה, ורק שהקורא מוציא השומעים בקריאתו, ועל כן רב ששת שהיה פטור מקריאה מצד עצמו, מפאת היותו סגי נהור, לכן גם כן אין חייב לצאת על ידי הקורא המוציא, דאי אפשר שיהיה אדם פטור מדבר מצד עצמו ויתחייב לצאת על ידי אחר. מה שאין כן אם נאמר דהשמיעה הוא כל המצוה, אם כן הרי אין חילוק בין סגי נהור לאחר, כיון שגם סגי נהור יכול לשמוע, והרי זה כל המצוה, ודו"ק היטב.

עוד נפק"מ - אם יוצא אחד מקרא' של שמו"ת בשמיעת קריאת התורה

ומצאתי עוד הדבר מבואר בשו"ת מהר"י ברונא (סימן קצ"ג), וז"ל: אמר אלי רבי בנדיט, ששאל את מהר"י ווייל ז"ל, השומע מן הקורא קריאת התורה בבית הכנסת, אם יוצא בזה פעם אחת ידי מקרא, ושוב לא יצטרך לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, אלא מקרא פעם אחד [ואחד תרגום]. והשיב דלא יצא, משום דלא קיימא בבית הכנסת רק לשמיעה, ולא לקריאה. ונראה לי, דמסתמא ראה ידידה מדאמרין בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא מג), דלשמיעה קיימא, ולא מצי מסלק נפשיה, עכ"ל ז"ל.

והנה מבוארת דעת מהר"י ווייל ז"ל, דהשמיעה היא המצוה, לא שמחויבים כל אחד ואחד לקרות - וחשיבי קוראים מפאת שהקורא מוציא אותם בזה, דאילו היו נחשבים קוראים, היה ראוי שיצאו בזה ידי פעם אחד מקרא - לענין שנים מקרא ואחד תרגום, ורק נחשבים שומעים לבד - לא קוראים, וכמפורש בדבריו ז"ל, ואם כן על כרחך דכך היא המצוה - השמיעה לבד.

ראה מלשון 'עשרה שקראו'

והרב המנוח מהר"י חנוך הענדיל הלוי לאנדוא ז"ל מפה^ט, העירני בענין זה על לשון הגמרא מגילה (לב). עשרה שקראו בתורה, הגדול שבהן גולל ספר תורה. וברשי"י: שנאספו וקראו שלשה או שבעה כחוק היום, ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט 'עשרה שקראו', עכ"ל. ומשמע דהקריאה היא המצוה - אלא שהקורא מוציא את כולם בקריאתו, וחשיבי כולם קוראים מפאת זה, ומשום הכי קרי להו עשרה 'שקראו', ובאתי בכל זה רק להעיר.

ז' הוא היה גדול הראשונים בימי מהר"ק, שו"ת בן פורת ח"ב סימן ח אות ד עמוד לח. ד"ה וע"ע.

ח המנשר לשונו: "אולם מה שהביא מהר"י ברונא ז"ל ראה לזה מגמרא פרק חזקת הבתים, והוא שם (מג), הוא מקושי ההבנה, דהגמרא נקטה המציאות כמו שהיא, ששומעים קריאת התורה, ואין לדון מזה כלל אם הקריאה היא המצוה או השמיעה, דבין כך ובין כך סוף סוף הרי הם נצרכים אל הספר תורה ולא מצי מסלקי נפשיהו, וחשובי נוגעים, וכמובן בפשיטות, וצריך עיון" (ועיין משנת אברהם - לרבי אברהם אהרן פרייס ז"ל - על ספר חסידים ח"א במילואים והשמעות לסימן תי דף שמו: "שהראה לי תלמידי הרב רבי גדליה פעלדער שידוה, שהגאון רבי יוסף ענגיל עמד בזה...", והוא שם מה שכתב בכל דברי רבו שם).

ט) בענין (שכן את הספר ציונים לתורה הוציא רבינו אשר גור עדיין בבנידן, ראה דף השער של הספר). היה מחשובי חסידים סוכאטשוב בבנידן - גביר יחסן ולמדן גדול, נפטר בשנת תרס"ב.

י) וראה עוד ציונים נוספים בתפארת יוסף שם עמוד שמח הערה קלז.

עיין שם היטב שהקשו, הא דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה (גיטין ס), ואמאי קרינן פרשת 'שמע' ופרשת 'וישע' בעל פה. ותרצו, שאין להקפיד אלא בדבר שמוציא אחרים ידי חובתן, ושהוא ביאור דברי רבי יוסי הנ"ל, דהכי קאמר, וכי היאך יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בציבור להוציא את הציבור ידי חובתן, והוא דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה בכהאי גוונא, אלא כולן נכנסין וקורין על פה ואין אחד מוציא את חבריו, ובכהאי גוונא שפיר שרי לקרות על פה, כקורין את שמע דאין בו איסור משום דברים שבכתב כו', עד כאן תוכן דבריהם שמה.

והנה על כל פנים מבואר בש"ס תענית הנ"ל - לפי ביאור התוספות ישנים הנ"ל, דבקריאת המעמדות היה חיוב על כל אחד לקרות, ושהקורא היה מוציא אחרים ידי חובתן בזה. ועל כן יש לדמות מסברא כל קריאת התורה לקריאת המעמדות, ולומר דבכל קריאת התורה נמי הקריאה היא המצוה, וכמובן.

נפק"מ בסומא שאינו חייב בקריאה

ועיין עוד שו"ת רדב"ז (ח"א סימן תקעב), דמוכח קצת משטחיות לשונו, דאין הציבור נחשבין קוראים בתורה על ידי שיוציא אותם הקורא בקריאתו, עיין שם היטב. ואולם בתשובה אחרת מוצאתי לו ז"ל, והוא בחלק ג' (סימן תתסז ד"ה תשובה), שכתב דסומא אין חייב לשמוע שנים מקרא ואחד תרגום מפי אחר, דכיון דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, ובכתב אי אפשר לו שהרי אינו רואה, לא מצינו דבר שיהיה פטור על ידי עצמו משום דלא שייך, ויתחייב על ידי אחרים. וראה מהא דרב ששת הוי מהדר אפיה וגריס בשעה שהיו קוראין בתורה (ברכות ת), ואיכא מאן דאמר^י משום דרב ששת סגי נהור הוי (שם נה), ולא היה חייב בשמיעת התורה, ומשום הכי מהדר אפיה וגריס, עכ"ל.

נסתפקתי, מצות קריאת התורה מה עניינה, אם החיוב הוא אך השמיעה לדברי תורה הנקראים, או שבאמת מחויבים כל אחד ואחד לקרות, רק שהקורא מוציא אותם בקריאתו.

קריאת התורה משום תלמוד תורה ולכן סגי בשמיעה

והנה לפי המבואר בבבא קמא (פב), דעיקר התקנה היתה שכיון שהלכו שלשה ימים בלא תורה נלאו כו', עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין כו'. נראה מזה דעיקר מצות קריאת התורה הוא אך לקיים מצות תלמוד תורה, ואם כן מוכח דהמצוה היא השמיעה לבד.

לדענין מצות לימוד תורה, וודאי דעיקר המצוה הוא אך הידיעה וההבנה לבד, וכמבואר בביאורי הגר"א לאורח חיים הלכות ברכת התורה (סימן מז ס"ק ב), עיין שם שתמה על מה שכתב המחבר (שם סעיף ד) דהמהרהר בדברי תורה אין צריך לברך, ותמה הא כתיב (יהושע א, ח) 'והגית בה' וגו', ו'הגיון' הוא בלב, וכמו שנאמר (תהלים טו, טו) 'והגיון לבי לפניך', עיון שם היטב בביאור הגר"א.

ובעירובין פרק כ"ד מעברין (נד), הגדילו חכמינו ז"ל מעלת הדיבור בתורה לתועלת הזכרון, אבל לענין התקנה שלא יהיו שלשה ימים בלי לימוד תורה, וודאי דדי בזה בשמיעה וידיעת דברי התורה ששומע.

המצוה היא הקריאה כמו במעמדות

ועוד נראה להביא ראה שהקריאה היא המצוה, ושהקורא מוציא בה את כולם, מהא דאמרין בתענית (כה), בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה (בקריאת המעמדות א"ר), ובמנחה - יחיד קורא אותה על פה. אמר רבי יוסי, וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בציבור, אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כדרך שקורין את שמע, עד כאן. ודברי הברייתא הנ"ל המה קשי ההבנה מאוד.

והתוספות ישנים ביומא (ע. ד"ה ובעשור) פירשו הדברים,

א) כך פירש רש"י ביהושע שם: "והגית בו, והתבוננת בו. כל הגיון שבתורה בלב, כמה דאת אמר (תהלים טו, טו) 'והגיון לבי לפניך', לבר יגהה אימיה" (ישעיה לג, ח).

ב) המשך לשונו: "וגם הסברא מחייבת כן, שכל ענינו של לימוד הוא אך ההבנה והידיעה, ואם כן מה לי אם מדבר בפיו או לא", והאריך שם בזה בראיות, וגם מדברי **המהרש"א** ז"ל בכמה מקומות. וראה עוד **תפארת יוסף** פרשת בשלח עמוד שמה הערה קכט, ציונים נוספים לדברי אחרונים ז"ל בזה.

ג) דאיתא שם: "ברוריה ואשכחתייה להווא תלמידי דהוה קאי גריס בלחשיה, בטשה ביה, אמרה ליה, לא כך כתוב (שמואל ב כג, ה) 'ערוכה בכל ושמודה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת, ואם לא אינה משתמרת. תנא תלמיד אחד היה רבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שבה תלמודו... ושמואל אמר לרבי יהודה, פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים בך... ורבי אמיר אמר, מאי דכתיב (משלי כב, יח) 'כי נעים כי תשמרם בבטןך יכונן יחידיו על שפתך', אימתי דברי תורה נעים, בזמן שתשמרם בבטןך, ואימתי תשמרם בבטןך, בזמן שיכונן יחידיו על שפתך". וראה עוד שם

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

באיזו שעות של היום מתו תלמידי רבי עקיבא בין פסח לעצרת?

תשובה לידוע תדע' מפרשת בחקוטי: מדוע היתה מיתת תלמידי רבי עקיבא דוקא בין פסח לעצרת?
עיין אוצרות יוסף הדרוש ח פסקא קטז

שליט"א להוציא ספרו הנ"ל לאור, יראו ישרים וישמחו.

ועל זה באתי על החתום
היום יום ה' ואתחנן תרע"ו, ווינא
ה"ק יוסף ענגיל

ספר 'דבר מאיר'

ב"ה.

ה"ה האברך החריף מו"ה מאיר ראק נ"י מפה מוציא לאור חידושי תורתו וביקש הסכמתי על זה, וזה דבר קשה עלי, ואני מונע את עצמי מזה בכל האפשרי, ואולם לאסחודי גברא האמת ניתן לכתוב, כי מכיר אני את האברך הנ"ל זה כביר והוא חריף מחודד ומפולפל, ועיינתי גם כן מעט בחידושי וראיתי בהם דברים מחודדים.

ועל זה באתי על החתום

היום יום ב' בהר עת"ר לפ"ק, קראקא
הק"ק יוסף ענגיל רב"ד דפה

ספר 'ערך חיים'

ב"ה, קראקא

אקבל אי"ה בל"ג הספר הערוך, נקרא "ערך חיים", בצאתו מבית הדפוס, מאת מחברו הרב המופלג והשנון מוה"ר חיים פוטערניק נ"י מק"ק בוקאווסק, אשר יקבץ בו שרשי לה"ק הבלתי רגילים ממקורם בתנ"ך.

ונתתי מעות קדימה,

היום יום א' תולדות תרע"א, קראקא
הק"ק יוסף ענגיל

ספר 'אמרי ברוך'

ב"ה.

הן היה למראה עיני ס' "אמרי ברוך", כתב יד להרב המאור הגדול, חסידא ופרישא, מחצבת קודש מחצבתו, מה"ו ברוך פנחס שליט"א מסקאליא, ובמעט העיון ראיתי בו דברים טובים ונעימים הראויים לאדפוס אדרא, לכן הנני מסכים הולך עם הרב המחבר

'אמרי ברוך' על התורה, ורבינו בא בהסכמה נלהבת לצד רעיו הרבינים האוניים רבי מאיר אריק זצ"ל ורבי אברהם מנחם מענדיל שטיינבערג זצ"ל בעל "מחזה אברהם".

א) חזיברו הג"ר מאיר ראק ז"ל למשענדישוב ואחר כך בקראקא. כפי שכתוב רבינו בנוסח ההסכמה היתה ביניהם ידיות והיכרות קרובה. הספר מעוטט גם בהסכמות מאת הגאון רבי שמואל פירער ז"ל אבד"ק קראקא והגאון רבי יחזקאל פנחס באמבאן ז"ל אבד"ק אושפיצן.

כמעשה ספר 'הערוך' המבאר כל מלות הזרות המפורזות בש"ס ומדרשים. כן מעשה הספר הזה לזכות עם בני ישראל לגלות כל סתום ולבאר כל תעלומות המלות הזרות המפורזות במקראות.

ב) יחסי ידיות קרובים והעצה רבה שררו בין רבינו לבין הר"ק רבי ברוך פינחס מסקאליע זצ"ל. שניהם גלו עם הגולה אשר הגלתה לויען בעת מלחמת העולם הראשונה, ושניהם האירו את שמי העיר באור תורתם וקדושתם. בשנת תרע"ו לפ"ק הדפיס האדמו"ר מסקאליע זצ"ל את ספרו

א) הספר יצא לאור בשנת "קבוץ הגלות יהיה" (תרע"ב), על ידי הגאון רבי חיים פוטערניק ז"ל מרביץ תורה בעיר בוקאווסק, בנו של ר' ישכר בעריש ז"ל, ממשפחת הר"ק רבי לוי יצחק מנאריטשוב ז"ע, מחבר הספרים: 'סיפורים חדשים ואמתיים ממקור נאמן יהלכון' (מונקאטש תרס"ט); 'ערוך החדש - ערך חיים'; 'נר מצוה' (על הדלקת נרות חנוכה, סאנקו תרע"א); 'לקוט הפלאות' (בילגורייא תרע"א); 'מים חיים' (על סוגיות הש"ס).

על מהות ספר זה הוא כותב בשער הספר: 'משפט הספר ומעשהו,

ביבמות וסידר אחר כך כתובות, עכ"ל, ואע"ג דאמר רב הונא בפ"ק דקדושין דף כ"ט, בן כ' ולא נשא כל ימיו בהרהור עבירה, וכן תנא דבי ר"י עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו, לא משמע ליה להרמב"ם שמפני כן יכפוהו הבית דין וכו', אבל הרא"ש בספ"ו דיבמות כתב שהיה נכון ברוך שבעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא אשה שיכפוהו בית דין לישא לקיים פריה ורביה כמו שאר מצות עשה שמכין אותו עד שתצא נפשו ע"כ. ואפשר לי לומר, כיון דתניא התם בקדושין לעיל מהך, ללמוד תורה ולישא אשה ללמוד תורה ואחר כך ישא אשה, ומצינו בפ"ו דיבמות דף ס"ג בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה ולא נשא כל ימיו, "ונמצא דלא פסיקא כפיהו זה, דדיילמא חשקה נפשו בתורה כבן עזאי", עכ"ל [עוד כתב שם: ולי נראה לתת עוד טעם טוב, שהקדים מסכת יבמות לפי שהיבום לקיים שתי מצות, אחת היא להקים זרע לאחיו, ואחת לקיים מצות פריה ורביה ומקרא מלא טובים השנים ומאחד, כנ"ל, וק"ל, ע"כ].

הנה נראה שרוצה לומר דאפילו הרא"ש דכופין את האדם לישא אשה, ואם כן ליכא נפקא מינה בין נישואין לייבום, כי בשניהם כופין את האדם, עם כל זה גבי נישואין לא פסיקא משום דדיילמא חשקה נפשו בתורה, ומשמע דגבי ייבום שפיר פסיקא, דלעולם גם אם חשקה נפשו בתורה כופין אותו לייבם או לחלוץ, וד"ק.

ד) בגליון ע"ד במדור 'משנת חכמים' (אות ט) כתב הגרש"ק גרוס שליט"א להקשות עמש"כ רבינו והובא בגליון ע"א טעם דם קדשים אין צריך כיסוי משום דמהקדש בדלים ואין חשש שיבוא לאכול, וצ"ע הלא אחר שנעשה מצותו ליכא מעילה כדאיתא במסכת יומא (טז) וכו', ואם כן יש עדיין חשש שיאכלנו, ע"כ.

נראה לע"ד בעה"י, דלפי מה שכתבתי במשנת חכמים בגליון ע"ג בענין זה, יתורץ, כפי שהבאתי שם מהכלי יקר שעל כן "בכלל" הבהמות "אין צורך בהיכר זה, כי כבר הוא מזוזה ועומד במה שרואה שניתן להם על המזבח", הרי דהיה זה לאו דוקא היכן שהדם הוא באמת דם של קדשים, אלא אפילו דם של חולין לא גזרו כי הוא כבר מזוזה וכו'. ועל דרך זה י"ל גם גבי עופות מוקדשים [שמהם אין, כמו שצינתי שם], דאף על פי שגזרו בשאינם מוקדשים, מכל מקום בהמוקדשים י"ל שהוא מזוזה ועומד במה שרואה שניתן להם של העוף ההוא על המזבח, ושפיר בדיל מיניה, והבן.

בן ציון גרינפעלד, ברוקלין נ"י

דקימא לן דמצות ייבום דיו בפעם אחת, פירוש, ואם כן אין בזה ביטול תורה.

ב) ובמה שכתב: ולפי מה שכתבתי דכוונת טענה זאת הוולדת הלכות כהולדת גברי חשיבא, אם כן בייבום לא שייך זה, דהלכות המתחששות ממנו "הרי לא מתייחסות למת", ע"כ.

יש לעיין בזה מדברי הבעש"ט ז"ע, כמובא בספר בעל שם טוב עה"ת (פרשת ואתחנן אות ס"א) מספרי הגה"ק בעל תולדות יעקב יוסף ז"ע, וז"ל: "שמעתי בשם מורי זלה"ה וכו', דאיתא (בפרק דאבות) הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת וכו', על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. וקשה מה קאמר שני דברים בלבד, ועוד קשה היה לנו לומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ופירש "דכשאלם לומד מרב הגון התורה הוא פרה ורבה אצלו", כנודע וכו', "וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה", אלא כפשוטו כמו שלמד ממנו, ולזה אמר מה דוד שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, הדיה רשע, ולא פרה ורבה רק נשאר שני דברים בלבד כמו שלמד ממנו, וקראו רבו וכו', הלומד מחבירו ששניהם צדיקים לא התורה פרה ורבה, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד וכו', ע"כ (עיי"ש בהערות).

ומעתה באופן שלמד היבם כבן עזאי תורה מפי הבעל המת שהיה רב הגון, אזי אותו התורה פרה ורבה אצל היבם, וכיון שכל בא מכח הבעל המת, אם כן שפיר יתייחס אל המת, ואם כן יהיה השאלה רק באופן שלא למד ממנו כלום, או שלא היה רב הגון אלא רשע, שתורתו אינה פרה ורבה, ועכ"כ שהחידושי תורה שלו אינם מכוחו ואינם מתייחסים אליו, לכן אולי אינו יכול לפטור עצמו בטענה זו.

ג) והנה הביא שם משו"ת מה"ר"י מינץ (סי ט) שאחרי שכתב דמצות ייבום גדולה יותר ממצות פריה ורביה כתב ז"ל: "ואל הסברא נוגנת משום דפריה ורביה יש לה היתר אל מצא אשה שרוצה להנשא לו או שתורתו אומנתו כבן עזאי, אבל ביבום מייבם אותה בעל כרחו (בבמות טז), וכן אפילו מי שתורתו אומנתו, שהרי היא זקוקתו, ומן השמים הקגו לו (שם לט), - פירוש, ואם כן אינו יכול להפטר אלא או ייבם או לחלוץ, עכ"ל.

הנה גם מהקדמת התוספות יום טוב למסכת יבמות נראה דסבירא ליה פשוט דגברא רבה כבן עזאי נמי לא פטר עצמו ממצות ייבום, דז"ל: כתב הרמב"ם, התחיל במסכת יבמות וכו' ולא התחיל במסכת כתובות וכו' מפני שהנישואים הוא דבר עומד ברשות אדם ורצונו, דאין לבית דין לכופו אדם עד שישא אשה, אבל היבום הוא מוכרח להשואתו ולומר לו או חלוץ או יבם, והתחלה בדברים המוכרחים הוא הנכון וכו' ועל כן התחיל

זישנת חרעים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

למערכת גליון 'אברך' מתורתו ומשנתו של הגה"ק רבי יוסף ענגיל זצ"ל.

א) בסוף גליון ע"ג מובא מגליוני הש"ס על מסכת יבמות (סג) שפירש דברי בן עזאי שאמר "ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה" ועל פי זה פטר עצמו ממצות פריה ורביה, ד"ל הטעם בזה כיון "שקיים בלימוד תורתו מעין מצות פרו ורבו" וכו', ושוב עלה ונסתפק בהא דמצות יבום קודמת למצות חליצה (בכורות ג), היכא דהיבם הוא גברא רבה כבן עזאי, אי יכול לפטור עצמו ממצות יבום בטענה דנפשי חשקה בתורה מפני שבזה מקיים מצות פריה ורביה, דהא בייבום לא שייך זה, דהלכות המתחששות ממנו הרי לא מתייחסות למת, וליכא הקמת שם המת (ראה דברים פה, ו) רק בבנים שיוליד מאשתו היבמה, וכמוכן, ע"כ.

וצריך לי עיון בספיקתו, הלא כל אדם יכול למאן בייבום יהיה מאיזה טעם שהיה, ואז יצטרך רק לחלוץ ותו לא מידי.

אך בהא שפיר יש להסתפק, לפי מה שכתב שם בסוף דבריו, ד"עכ"פ ביש עוד אח קטן ממנו אז לענין מצות הגדול לייבם" שפיר ראוי להועיל טענת נפשי חשקה בתורה, עיי"ש, והיה החקירה "לענין חליצה", לפי הנפסק בשולחן ערוך אה"ע (סי קס"א ס"ד): מצוה על הגדול לייבם (או לחלוץ), לא רצה וכו' חוזרין על כל החאים זה אחר זה דרך גדילתן, לא רצה חוזרים אצל הגדול ואומרים לו עליך המצוה או חלוץ או ייבם, לא רצה לא חלוץ ולא לייבם "כופין אותו לחלוץ" וכו', ע"כ, הרי דכופין את הגדול לחלוץ, ועל זה על להסתפק אולי תעלה לו טענתו שאינו רוצה לחלוץ כיון שאינו רוצה להתבטל מן התורה בזמן החליצה, אלא יכופו את אחריו האקטן שיחלוץ, והבן, ובלכתיו בדרך זו שוב י"ל דאיירי אפילו בדליכא אלא הוא, דאף על פי שיכול למאן מליבם, מכל מקום יכפוהו לחלוץ. [אלא שכבר כתב שם דעל כרחך איירי דעכ"פ יש עוד אח קטן, כנ"ל, עיי"ש שם].

אולם אולי דוחק לומר על ביטול תורה של זמן קצר כזה שיפטר עד י"ד זה ממצוה, ושוב ראיתי שבעין זה כתב הגרש"ק גרוס שליט"א בגליון ע"ד במדור 'משנת חכמים' (אות טז) לפי הא

והא דאמר 'מבני בניו', לאו דווקא, רק הכוונה יוצאי חלציו, עיין רש"י פסחים (צד): ד"ה בן(נו)ך.

אם יש ענין מזבח כשנחרב הבית

הנה רבי אליעזר סבירא ליה במועד קטן (טו) במשנה, דמשחרב בית המקדש - עצרת כשבת (לענין אבילות), עכ"ל. והכוונה, דכשהיה בית המקדש קיים, היה נחשב עצרת למועד שבעה ימים, כיון שקרבן חגיגה שלו יש לו תשלומין כל שבעה אחרי העצרת (עיין חגיגה יז), ועל כן היה עצרת מפסיק לאבילות שבעה, אבל משחרב בית המקדש דבטל הבאת קרבן, על כן חשוב עצרת כשבת רק יום אחד, ועל כן דינו רק כשבת לענין אבילות, דעולה למניין ואינה מפסקת, עיין שם היטב.

ומבואר בזה, דמשחרב בית המקדש אין ענין הקרבן נחשב כלל לרבי אליעזר, והואיל ואין בית, ועל כן נחשב עצרת רק יום אחד.

ואין לומר דכיון דלא נבנה בית המקדש בעצרת, ולא היה ראוי להקריב הקרבן בעצרת, על כן אין לו עוד תשלומין אפילו יבנה הבית המקדש מיד אחרי העצרת. וזה אינו, דלמאן דאמר דחגור ביום ראשון ונתפשט ביום שני יש לו תשלומין - וכמבואר בחגיגה (ב), אם כן שפיר יועיל תשלומין אם יבנה בית המקדש תוך שבעה לעצרת, ושפיר ראוי שיוחשב עצרת שבעה גם בזמן הזה. ועל כרחק לומר דעם כל זה - כל זמן שלא נבנה הבית - אין דנין תורת וענין ההקרבה כלל.

והנה ספק זה, אם ענין המזבח נחשב כעת שחרב הבית או לא - לענ"ד שהוא פלוגתא ביבמות (עט), דקאמר, בימי רבי בקשו להתיר נתינים (פירוש, שבקשו להפקיר העבדות אשר להם, דכתיב (יהושע ט, כו) 'ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ד'). אמר להם רבי, חלקנו נתיר, חלק מזבח מי יתיר. ופליגא דרבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, דאמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן, חלק עדה - לעולם אסור, חלק מזבח - בזמן שבית המקדש קיים אסור, אין בית המקדש קיים - שרי, עכ"ל הגמרא. והרי ספק זה פלוגתא מפורשת פה בין רבי לרבי יוחנן, ודו"ק.

'מלמד שחגר חרבו' - היאך נכנס לבית המדרש עם כלי זיין
בגמרא יבמות (עז), 'ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש' (שמואל ב יז, כה), וכתוב (דברי הימים א ב, יז) 'יתר הישמעאלי'. אמר רבא, מלמד שחגר חרבו כישמעאל, ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, 'עמוני' (דברים כג, ד) - ולא עמונית, 'מואבי' (שם) - ולא מואבית.

לפום רהיטא - בבית המדרש היה, וכדאמר לעיל (שם עו), צא ושאַל בבית המדרש. וצריך עיון קצת מגמרא סנהדרין (פב), שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש.

ועיין כלבו בדיני בית הכנסת (סימן יז) שכתב, וז"ל: והר"ם נשמתו עדן כתב, שאסור ליכנס שם עם סכין ארוך, לפי שתפלה מאריך ימיו של אדם (ראה ברכות נד); והסכין מקצר ימיו כו' (ראה מדות פ"ג מ"ד), עכ"ל. ולפי זה הוא הדין לבית המדרש דאסור לתלמוד תורה נמי מארכת ימים, כדכתיב 'אורך ימים בימינה' (משלי ג, טז), 'כי הוא חיך ואורך ימיו' (דברים ל, ט).

ולשון דכאן מלמד שחגר חרבו כו', ואמר כל מי שאינו שומע כו' ידקר בחרב, מעין לשון זה סנהדרין (יט) נעץ חרב כו', אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב כו'.

גרים מזרע עמלק - מבנותיהם כי בעכו"ם הולכים אחר הזכר

בגמרא גיטין (טז), מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. בספר תפארת שלמה להרב הצדיק רבי שלמה מראדאמסק ז"ל (רמזי פורים עמוד שסח ד"ה ויצא) הקשה, דהא מבואר בפסיקתא (רבתי) פייסקא ד'זכור את אשר עשה לך עמלק' (יב, ט ד"ה ויחלש), דאין מקבלין גרים מזרע עמלק, ואם כן איך מבני בניו של המן כו', עיין שם. [וכפסיקתא הנ"ל הוא גם כן במכילתא סוף פרשת בשלח (מסכתא דעמלק פרשה ב אות ג ד"ה ויאמר) ובפרקי רבי אליעזר (פרק מט), עיין שם].

ולא קשיא מידי, דמשכחת באשה מזרע עמלק שנישאת לעובד כוכבים שאינו מזרע עמלק וילדה לו בן, דהבן ההוא איננו מתייחס לזרע עמלק, דבעכו"ם הלך אחר הזכר, כמבואר ביבמות (עה), ואם כן הבן - הוא וכל יוצאי חלציו שפיר מקבלין אותן, ועל כזה הכוונה בהך דגיטין.

ושושן פורים תרע"ה עמוד רז ד"ה ונראה.
(ז) וכן תירץ בשולחן מהרש"ם ח"ג סימן ערב עמוד רנו ד"ה ומה שהקשה. וראה עוד **בית האוצר** מערכת ב כלל ט אות: **גלוני הש"ס** ברכות כח. ד"ה וכן. וראה עוד **תפארת יוסף** פרשת בשלח עמוד שפא הערה רנה, דבר נפלא בשם הגאון רבי **ראובן מרגליות** ז"ל.
(ה) וראה עוד **אוצרות יוסף** דרוש ד פייסקא ר.

(א) וכן מבואר להדיא במדרש רבה (רות ד, א): "...ונעץ החרב באמצע בית המדרש...".
(ב) יצוין לפירוש **מהר"ו** על המדרש (שם ד"ה ונראה), שדייק הלשון 'וחגר חרבו כישמעאלי', וז"ל: 'ותכן שהכוונה כמו שאמרו חז"ל שאסור לנכנס לבית המדרש בכלי זיין, אך דרך הישמעאליים לחגור קנזואל כמו חרב קטן לתכשיט, ולא נחשב לכלי זיין, ויתכן שבוזה מותר ליכנס לבית המדרש'.
(ג) וכן הקשו **בעיני יעקב** סנהדרין צו. ד"ה מבני; **מנות הלוי** מגילת אסתר ג, ח עמוד רעו ד"ה והנני. וראה **שם משמואל**

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגד"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com